Anna Semjonova
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
maa ja ruumipoliitika osakond

Pille Metspalu
Hendrikson DGE
konsultantide meeskonnajuht
TÜ ruumilise planeerimise teadur

EESTI 2050

Üleriigiline planeering „Eesti 2050“ ja ruumilise planeerimise väljakutsed

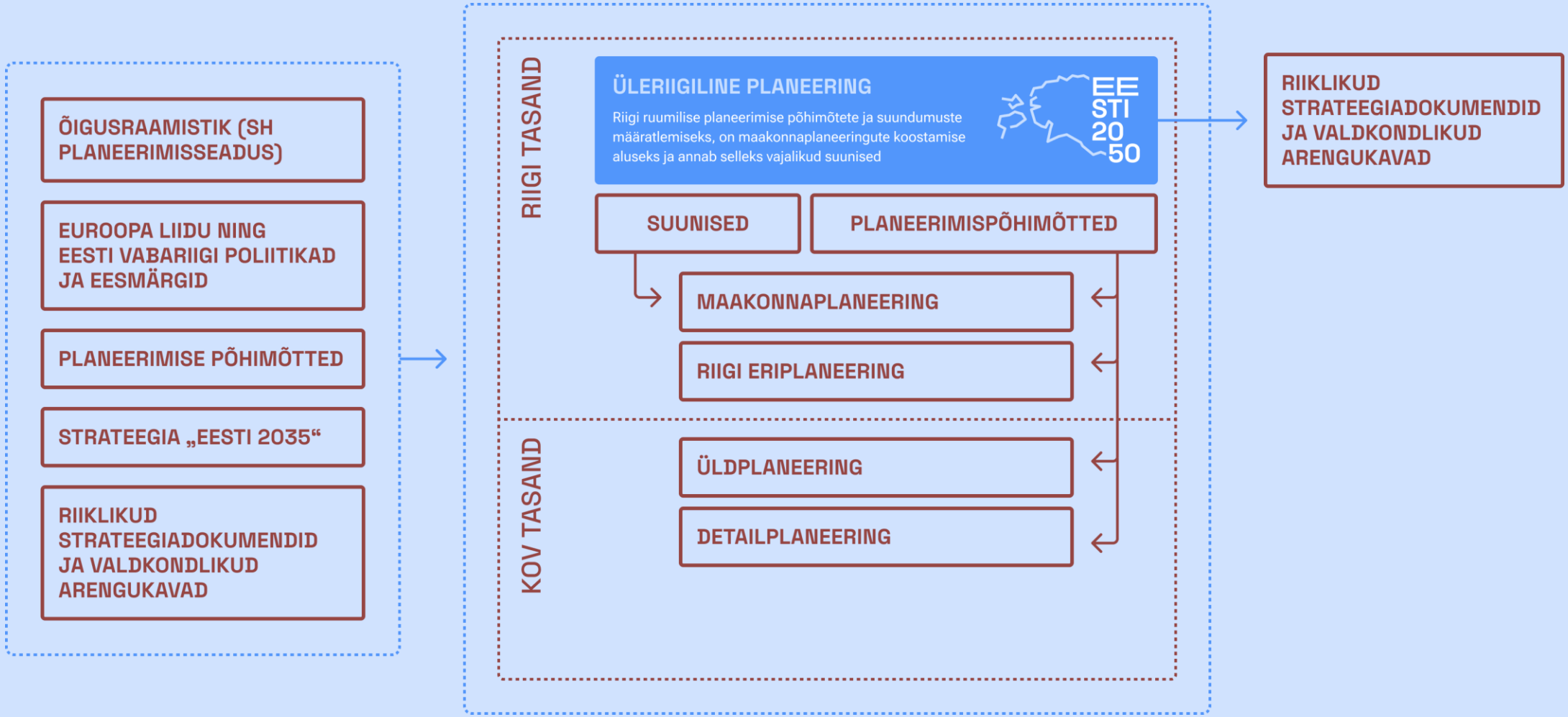

Mis on üleriigiline planeering?

- **Riigi ruumilise arengu pikk plaan** ja **strateegiline vaade** aastani 2050
- **Määrab ruumilise struktuuri, põhimõtted ja arengusuunad**
- **Seob asustuse, liikuvuse, ettevõtluse, looduskeskkonna, taristu, kliima ja julgeoleku**
- **Ei määra objektide täpset asukohta**
- **Loob raami ja annab suuna kohapõhisematele planeeringutele, valdkonnapoliitikatele ja investeeringutele**

- **Kesksed teemad** on **kohanemine demograafiliste muutustega**, **tasakaalustatud regionaalse arengu edendamine** ning riigi **kliima- ja julgeoleku** eesmärkide lõimimine maakasutuse ja ruumiplaneerimise põhimõtetesse.

Planeeringu sisend ja väljund

Millel planeering põhineb?

1. Alusuuringutel põhinevad **trendid**

- ✓ Eesti rahvaarv kahaneb ebaühtlaselt (üle pooltes omavalitsustes kahaneb 2050.aastaks enam kui 25%; 14-s suurlinnalähedases omavalitsuses kasvab enam kui 25%)
- ✓ Väikekeskused kaotavad funktsioone
- ✓ Töökohad koonduvad suurematesse linnadesse
- ✓ Maad hõivame aina rohkem

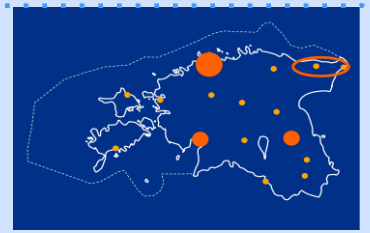
…

2. Võimalikke asustuse arengusuundi ilmestavad **stsenaariumid**

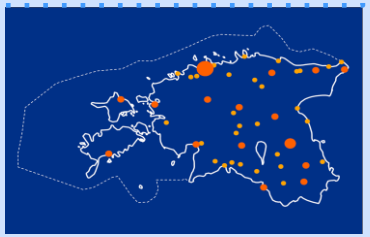
Stsenaarium A: PEALINNASTUV HAJUS EESTI

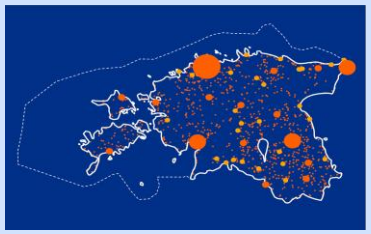
Stsenaarium B: REGIOONIKESKUST E EESTI

Stsenaarium C: VÄIKEKESKUSTE EESTI

Stsenaarium D: PIKAS PERSPEKTIIVIS KASVAV EESTI

Regionaalne ebavõrdsus → **Regionaalne tasakaalustatus**

3. Ekspertide **hinnangud** ja ametkondade **teadmised**

4. Ulatuslik **avalik planeerimisprotsess**, arvamused ja ettepanekud

Planeeringu ülesehitus

ARENGUVAJADUS

Tasakaalustatum ja kompaktsem ruumiline areng

→

TUGEVATE KESKUSTE EESTI VISIOON

Eesti vastupidavust, kvaliteetset elukeskkonda ja piirkondade elujõulisust veavad **tugevad eritasandilised keskused**, mida toetavad ökoloogiliselt heas seisus **looduskeskkond** ja **väärtustatud kultuuripärand**.

RUUMIPOLIITIKA LÄHTEKOHAD

- Kvaliteetne ruum ja väärtuspõhisus
- Maahõive hierarhia tehisalade vähendamiseks
- Maa ja ruumi kooskasutus
- Kompaktne areng ja mitmekesistamine

→

RUUMILISE ARENGU PÕHIMÕTTED

1. Julgeolek ja riigikaitse
2. Kliimamuutused ja -mõjud
3. Tugevatel keskustel põhinev asustus
4. Elu- ja pärandirikkad kompaktsed asulad
5. Ettevõtluse läbimõeldud ruumiline areng
6. Rohevõrgustik, väärtuslikud maastikud ja -põllumajandusmaad elukeskkonna osana
7. Asustuse arengut toetav kestlik liikuvus
8. Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu
9. Tugev mere ja maismaa seos

NING NEID TÄPSUSTAVAD SUUNISED

Tugevate keskuste Eesti

Keskne visioon

*Eesti tasakaalus areng tugineb **tugevatele keskustele**, nende mitmekesine areng aitab kaasa ka väikelinnade ja maapiirkondade edule.*

Asustuse rollijaotus

PEALINN

- Rahvusvahelise mõõtmega kõrgetasemeline teadus- ja arendustegevus, kultuuritegevus, kõrgema lisandväärtusega ettevõtlus
- Mitmekesised töökohad ja kõrgharidusmaastik
- Peamised riigi valitsemisfunktsioonid
- Hädaabiteenused
- Kriisivõimekas keskus
- Rahvusvahelised toimevõrgustikud kiirete lennu- ja raudteeühenduste abil
- Kvaliteetne avalik ruum

REGIONAALNE LINN

- Kandev roll pealinnastumise tasakaalustamisel
- Teadusülikoolid, kolledžid, rakenduskõrgkoolid
- Kõrgemal tasemel elu-, töö- ja ettevõtluskeskkond
- Kõrgema taseme teenustega meditsiiniasutused
- Mitmed teatrid ja kontserdimajad
- Hädaabiteenused
- Kriisivõimekas keskus
- Rahvusvahelised või regionaalsed transpordisõlmed
- Kvaliteetne avalik ruum

PIIRKONDLIK LINN

- Mitmekesised töökohad ja põhiteenused
- Suuremates maakonna-keskustes kõrgema tasandi teenused (rakendus-kõrgkoolid, teatrid, kontserdimajad)
- Meditsiiniasutused
- Hädaabiteenused
- Kriisivõimekas keskus, jagades funktsioone väikekeskustega
- Ettevõtlus- ja/või innovatsioonikeskused või nende koostöövõrgustikes osalemine
- Head taktipõhised ühendused pealinna ja/või regionaalse linnaga
- Kvaliteetne avalik ruum

VÄIKEKESKUSED

- Kohalikud töökohad
- Kodulähedased põhiteenused
- Hädaabiteenused, eelistatult kohapeal
- Arendus-innovatsiooni koostöövõrgustikes osalemine
- Head transpordiühendused lähimasse suuremasse linna (erinevaid liikumisviise kombineerides, sh jääb olulist rolli täitma ka auto)
- Inimmõõtmeline elukeskkond
- Kvaliteetne avalik ruum

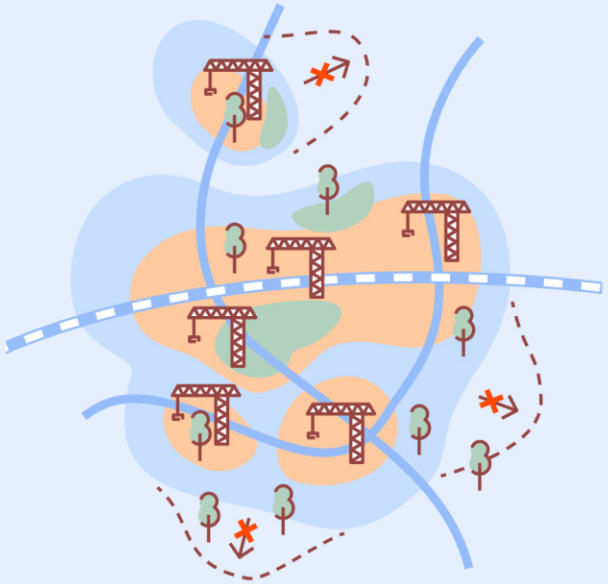

MAAPIIRKOND

- Oluline roll toidujulgeolekus ja riigikaitses, põllu-, metsa- ja puhkemajanduses ning muus ettevõtluses
- Oluline on digi- ja rohepöörde toetamine elujõulise põllumajandus-, metsandus- ja toidusektori heaks ning kaugtöövõimaluste tagamine
- Hädaabiteenused kättesaadavad
- Mitmekesised ja kombineeritud liikumisviisid (sh nõudepõhine transport), kus põhiteenused ja töökohad on mugava ühistranspordi ja/või autosõidu kaugusel
- Väärtuslikud maastikud, põllu- ja metsamaad väärtustav traditsiooniline elukeskkond ja asustusmustri hoidmine
- Kvaliteetne avalik ruum

Kompaktse asustuse arengu suunamine

Kasvamisega kohanemine

KUHU EHITAME JA ARENDAME?

Kompaktselt keskuste ja peamiste **ühistranspordi ühenduste** lähedale, koondades elanikke ja ettevõtlust juba (eelnevalt) kasutuses olevatele aladele, vältides valglinnastumist ja hajuvat arengut.

MILLINE ON LIIKUVUS JA TARISTU?

Teede- ja tänavavõrk toetab eeskätt aktiivseid liikumisviise ning on kliimakindel ja ruumisäästlik.

Ühistransport, eelkõige rööbastransport, moodustab liikuvussüsteemi selgroo.

Linnalistes piirkondades on põhiteenused kättesaadavad kuni 15 min kaugusel.

Tehniline taristu on ruumisäästlik ja kliimakindel, tugineb ühisele vee- ja kanalisatsioonivõrgule ning tsentraalsetele energialahendustele.

MILLINE ON MAA- JA RUUMIKASUTUS?

Targalt tihendatud elukeskkond on aktiivses kasutuses: hooned, taristu, teenused, elurikkad rohealad ja puhkevõimalused toimivad koos, on **kliimakindlad** ning intensiivses kasutuses.

Ajaloolisi asulasüdameid ja ehituspärandit mitmekülgses kasutuses hoidev.

Funktsioonidelt ja hoonestustüüpidelt mitmekesine, et vähendada sundliikumisi ja sotsiaal-majanduslikku segregatsiooni.

Kompaktse asustuse arengu suunamine

Kahanemisega kohanemine

KUHU ARENDAME?

Kompaktselt keskuste suunas ja peamiste ühistranspordi ühenduste lähedale, koondades elanikke ja ettevõtlust juba kasutuses olevatele aladele.

Tühjenevate alade **korduskasutust** või järk-järgulist **loodusele või põllu- ja metsamajandusele tagastamist** soosides.

Kohalikku ettevõtlust ja kogukonna jätkusuutlikkust toetades. **Maalistes piirkondades** traditsioonilisi asustusmustreid ning põllu- ja metsamassiive hoides.

MILLINE ON LIIKUVUS JA TARISTU?

Maapiirkondades keskustega sidusust tugevdav autoliikluse vajadusega arvestav.

Ühistransport, eriti rööbastransport, on liikuvuse selgroog.

1-tunni Eesti: säästlikke liikumisviise kombineerides peab tunniga jõudma pealinna või regionaalsesse keskusesse.

Tehniline taristu on ruumisäästlik ja kliimakindel, tugineb ühisele vee- ja kanalisatsioonivõrgule ning tsentraalsetele energialahendustelekasutusele.

MILLINE ON MAA- JA RUUMIKASUTUS?

Ajaloolisi asulasüdameid ja ehituspärandit mitmekülgses kasutuses hoidev.

Kliimakindel, koos-, taas-, rist- ja vahekasutust soosiv.

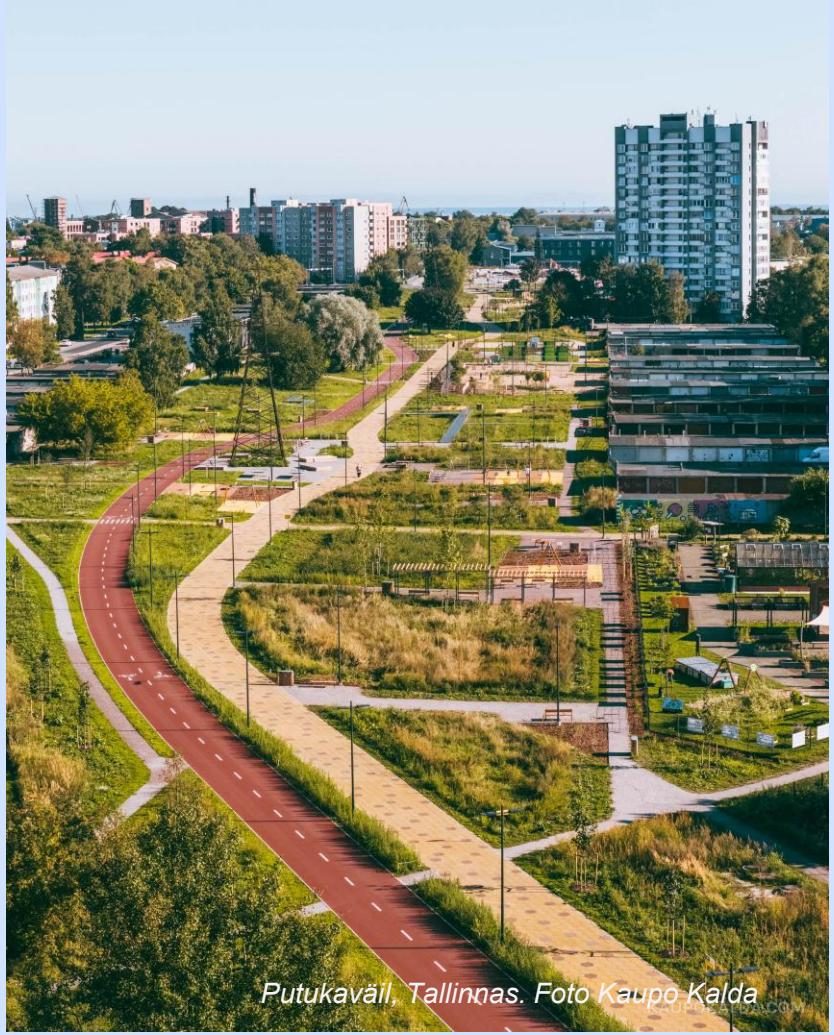
Olemasolevat ruumi **paindlikult** ja **mitmekesiselt** kasutav.

Turvalisuse, julgeoleku ja kriisikindluse toetamine ruumiotsuste kaudu

- **Tasakaalustatud ruumiline areng tugevdab Eesti julgeolekut, ühiskondlikku sidusust ja regionaalset vastupidavust**
  - Keskustevõrk ja tasakaalustatud areng
  - Kohalik energia- ja toiduvarustus
  - Kompaktne areng toetab sidusust, ruumi mitmekesisus (koos- ja ristkasutus) erinevate ühiskonnagruppide lõimumist ja turvalisust
- **Elanikkonnakaitse**
  - Varjumiskohad ja evakuatsiooniteed
  - Kriisiteenuste kättesaadavus
- **Toimepidev taristu - ruum peab toimima nii tava-kui ka kriisiolukordades**
  - Hooned, teed, sillad ja sideühendused toimivad ka kriisis
  - Kriitiline taristu on hajutatud

Kliimamuutustega arvestamine ruumilises arengus

- **Kliimariskide ennetamine asukohavalikute kaudu**
  - kuumalainete, üleujutuste, tormide jt riskiga arvestamine
  - asukohavalik ei tohi suurendada inimeste, vara ega elutähtsate teenuste haavatavust
- **Kliimamõjude leevendamine looduspõhiste lahenduste kaudu**
  - rohealad, puud, heas seisus muld, märgalad ja veekogud vähendavad
  - kuumust ning puhverdavad sademevett.
  - rohe- ja sinitaristu peab moodustama ruumi toimimist ja heaolu toetava terviku
- **Ressursitõhususe suurendamine olemasoleva ruumi kaudu**
  - eelistada säästlikku liikuvust ning olemasoleva (linna)ruumi tõhusamat kasutust
  - kompaktne areng vähendab liikumisvajadust, maahõivet ja taristu ülalpidamise kulu

Putukaväil, Tallinnas. Foto Kaupo Kalda

Ettevõtluse ruumiline areng

- **Ettevõtluse areng tugineb keskustevõrgule, olemasolevatele ettevõtlusaladele ja pruunalade taaskasutusele**
  - Hea ligipääs, side ja olemasolev taristu
  - Ettevõtluse paigutamine taristu, sadamate, raudtee ja energiavõrkude lähedusse
- **Kohalik väärtusloome**
  - ettevõtluse paigutamine ressursi ja taristu lähedusse
  - transpordivajaduse vähendamine ning piirkondlikku majanduse tugevdamine
  - Koostöö hariduse, teadmiste ja ettevõtluse vahel
- **Kasuta ressursse ja taristut ringsemalt**
  - Tööstus- ja ettevõtlussümbioos
  - Materjalide, energia, vee ja kõrvalproduktide väärindamine
  - Maa ja ruumi kooskasutus

Aparaaditehas Tartus. Foto visitestonia.com

Ruumisäästlik ja vastupidav tehniline taristu

- **Taristuvõrgustike ühildamine**, et toetada säästlikku ja otstarbekat ruumi- ja maakasutust.
- Eesmärgiks on **vähendada uut maahõivet** ja **ruumi killustamist.**
- Eelistatakse lahendusi, mis lisaks põhifunktsiooni täitmisele **loovad ümbritsevale ruumile lisaväärtust**, näiteks võimaldavad sama maa mitmekülgsemat kasutamist, parandavad liikumisühendusi, toetavad elurikkust, parandavad veerežiimi või maastiku kvaliteeti.

Kuidas trendid kujundavad ruumilisi suuniseid?

Trendid:	Võimalused:	Ruumilised suunised:
Rahvastiku kahanemine	Ruumi, hoonete ja teenuste ümberkorraldamine	Kompaktsem asustus, kooskasutus ja olemasoleva ruumi taaskasutus
Valglinnastumine	Keskuste tugevdamine ja olemasoleva taristu parem kasutamine	Arengu suunamine olemasolevasse asustusse, keskuste ja ühistranspordipeatuste ümber, varem kasutatud aladele
Kliimamuutus	Looduspõhised lahendused, energiatõhusus ja energiapööre	Riskipõhised asukohavalikud, kliimakindel taristu ja looduspõhised lahendused
Muutunud julgeolekuolukord	Mitmeotstarbeline taristu ja suurem kohalik toimepidevus	Hajutatud kriitilised funktsioonid, tugevad keskused ja toimepidevad ühendused

KOKKUVÕTE

- **Eesti 2050 koostamine ja ruumilise arengu suunamine toimub** kahaneva ja ruumiliselt ebaühtlaselt jaotunud rahvastiku tingimustes
- **Üleriigiline planeering ei ole valmis tulevikupilt, vaid raam ühiselt kokkulepitud ja teadlikumate valikute kujundamiseks**
- **Eesti 2050. aasta ruum kujuneb tänaste investeeringute, planeeringute ja igapäevaste otsuste koosmõjus**
- **Planeering seab fookusesse kvaliteetse ning kestliku maa- ja ruumiarengu põhimõtted,** mis on kooskõlas Euroopa Liidu ning riigi maa- ja ruumipoliitika eesmärkidega
- **Kliimamuutused ja –mõjud ning julgeolek** on ruumiotsuste lähtekohaks

Kuidas planeerida tulevikku, millel ei ole ühte õiget lahendust?

Üleriigiline planeering ja nurjatud probleemid (Rittel&Webber 1973)

- **Kõigepealt tuleb kokku leppida, mis on probleem.** Pealinnastumine, piirkondlik ebavõrdsus, valglinnastumine, suur maahõive, teenuste kaugenemine või hoopis nende koosmõju? Probleemi erinev määratlus viib erineva planeeringulahenduseni.
- **Üks eesmärk võib teisele vastu töötada.** Majanduskasv võib suurendada maahõivet, kompaktsus vähendada rohealade osakaalu ning energiajulgeoleku parandamine mõjutada maastikku ja elurikkust. Planeeringu ülesanne ei ole vastuolusid kaotada, vaid muuta need nähtavaks ja kaalutavaks.
- **Lahendused ei ole õiged või valed.** „Tugevate keskuste Eesti“ ei ole ainuvõimalik teaduslik vastus, vaid konkreetsel ajahetkel kaasamisprotsesi tulemusel tehtud valik, mis peab tasakaalustama konkurentsivõimet, teenuste kättesaadavust, piirkondlikku arengut ja säästlikku maakasutust.
- **Iga lahendus sünnitab uusi küsimusi.** Keskustesse koondamine parandab teenuste kättesaadavust, kuid mida tähendab see väiksematele asulatele? Asustuse tihendamine säästab maad, kuid kuidas säilitada rohelus, pärand ja elukeskkonna kvaliteet?
- **Kõiki lahendusvariante ei saa ette loetleda.** Planeerimise käigus tekivad uued teadmised, ideed ja kombinatsioonid. Valik ei toimu valmis menüüst, vaid lahendus kujuneb arutelu käigus.
- **Sama põhimõte annab eri paikades erineva tulemuse.** Maahõivehierarhia rakendamine Tallinna ümbruses ei saa olla samasugune nagu kahanevas väikelinnas või väikesaarel. Üleriigiline põhimõte vajab alati kohapõhist tõlgendamist.

Üleriigiline planeering ja nurjatud probleemid (Rittel&Webber 1973)

- **Mõju selgub alles pika aja jooksul.** Täna ei saa lõplikult tõestada, kas planeeringu valikud annavad 2050. aastaks soovitud tulemuse. Seetõttu on seire ja perioodiline ülevaatamine planeerimise osa, mitte märk algse lahenduse ebaõnnestumisest.
- **Planeerijal pole luksust jätta probleemid lahendamata.** Ka otsustamata jätmine kujundab ruumi: jätkuvad senised investeeringud, asustuse hajumine ja taristu rajamise mustrid.
- **Planeeringut ei saa päriselus ohutult katsetada.** Teed, elektrivõrgud, elamualad ja keskuste võrgustik mõjutavad Eesti arengut aastakümneid. Ruumiotsusel ei ole lihtsat „tagasi“-nuppu.
- **Häkaton on pärisplaneerimine kokkusurutud kujul:** erineva taustaga inimesed, piiratud aeg, puudulik teave, vastuolulised eesmärgid ja lõpuks vajadus teha valik.
- **Erialade erinevus ei ole takistus, vaid ruumiotsustelabori peamine töövahend:** insener-planeerija märkab ühendust, ökoloogia taustaga ekspert elupaika, arhitekt ruumikogemust ning sotsiaalteadlane seda, kes otsusest võidab või kaotab.
- **Hea tulemus ei ole kompromiss,** millega keegi päriselt rahul ei ole, vaid lahendus, mille puhul osatakse selgitada: mida me võidame, mida kaotame ja miks just selle valiku teeme.

Üleriigiline planeering on väikse riigi suur võimalus – ruumiline tervikpilt, mis peegeldab ja seob omavahel kokku erinevatel elualadel toimuvad muutused. Muutused on kiired, kuid ruumi kujuneb aeglaselt. Planeeringu elluviimine on seetõttu meeskonnasport.

Aitäh!

Anna Semjonova
anna.semjonova@mkm.ee
Pille Metspalu
pille@dge.ee

